



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Το ελληνικό θέατρο των Νεωτέρων Χρόνων Β΄

Ενότητα 4: Το νεοελληνικό θέατρο στον 19ο αιώνα.

Ανδρέας Κάλβος

Άννα Ταμπάκη

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

(ΖΑΚΥΝΘΟΣ 1792- ΛΟΥΤΗ, ΑΓΓΛΙΑ 1869)

Ο Ανδρέας Κάλβος ως δραματουργός

Ανδρέας Κάλβος

- Τον επηρέασε η δομή και η θεματολογία των νεοκλασικιστικών τραγωδιών του **Vittorio Alfieri**.
- Ο ποιητής των *Ωδών* συνέθεσε στα ιταλικά (γύρω στα 1813 με 1817), αρχικά κάτω από την επίδραση του Ούγου Φώσκολου (Ugo Foscolo), του οποίου υπήρξε για ένα διάστημα γραμματέας, **κλασικιστικές τραγωδίες**.
- ***Ippia*** (Ιππίας), ***Teramene*** (Θηραμένης), ***Danaïdi*** (Δαναΐδες)* και το σχέδιο τραγωδίας
- ***Abantida***, που έφερε στο φως ο **Νάσος Βαγενάς** («Για μια νέα χρονολόγηση του Ιππία», *Παράβασις/Parabasis*, 1(1995), 123-133).

* **Γ.Θ.Ζώρας**, *Opere italiane*, Ρώμη 1938, και **Mario Vitti**, *A. Calvos e i suoi scritti in italiano*, Ναπολη 1960.



Ανδρέας Κάλβος, 2

- τα ιταλικά = γλώσσα παιδείας για τον Κάλβο.
- κλασικιστικό ιδεώδες
- Οι καλβικές Ωδές (συλλογή *Η Λύρα*) σφραγίστηκαν από την εφαρμογή των αρχών του νεοκλασικισμού, σε συνδυασμό με τον προ-ρομαντισμό (Young, Ossian), τον οποίο γνώριζε ο ποιητής από το πρώτο του ταξίδι στην Αγγλία.
- Ύφος: δωρικό, κλίση προς τον αρχαϊσμό, βαθύτατη περιφρόνηση στην ομοιοκαταληξία.
- Θωρεί μονότονο τον «πολιτικό 15/σύλλαβο των κρητικών επών»: **«Αποφεύγοντες ούτω το μονότονον των κρητικών επών, μιμούμεθα τα κινήματα της ψυχής»** (*Η Λύρα*, σσ. 152-153).



Ανδρέας Κάλβος, 3

- Αναζητώντας την **αρμονία**, σύμφωνα με την αλφειρική παραίνεση, απορρίπτει τη ρίμα:
- «Η αρμονία της περιόδου είναι αναγκαία όχι μόνον ως αποτελεσματικόν μέρος της ποιήσεως, αλλά ακόμι [sic] ως μέσον το οποίον μας ελευθερεί από την βαρβαρότητα των ομοιοκαταληξιών» (*Η Λύρα*, σ. 150).
- Παράδειγμα (όπως και ο Ιωάννης Ζαμπέλιος) της ροπής προς τον **ποιητικό αρχαϊσμό**, σημείο που σαγήνευσε τους λογίους-θιασώτες του επαναστατικού πνεύματος στην Ιταλία και τη Γαλλία.
- Νεοκλασικιστική **φόρμα + θεματική** κατεξοχήν ‘δημοκρατική’, εν προκειμένω ‘αντι-τυραννική’.



Ανδρέας Κάλβος, 4

- Χρονολόγηση των τραγωδιών
- Ι. *Ippria*: Ατελής τραγωδία, σύμφωνα με την παλαιότερη χρονολόγηση (Ζώρας, Mario Vitti) έχει συντεθεί μεταξύ **1812 με 1813**). Νέα χρονολόγηση προτείνει ο Νάσος Βαγενάς, κατά τη διάρκεια της β' παραμονής του ποιητή στη Φλωρεντία, γύρω στο **1820-1821**.
- ΙΙ. *Teramene*: Απρίλιος **1813**.
- ΙΙΙ. *Danaïdi*: γράφτηκαν κατά πάσα πιθανότητα το **1815** και εκδόθηκαν στο Λονδίνο το **1818**.



Ανδρέας Κάλβος, 5

- Ακολουθείται πιστά το αλφιερικό πρότυπο:
- αρχή της **λιτότητας** (ολιγάριθμα δρώντα πρόσωπα, ολίγη/απαραίτητη δράση).
- **επαναστατική ρητορική**: μεγάλοι μονόλογοι με θέμα την αρετή και την ελευθερία, τρομερές σκηνές που γεννούν στον θεατή αισθήματα αποστροφής εναντίον του μισητού τυράννου.
- Στον Κάλβο, συνυπάρχουν, σύμφωνα με το αλφιερικό πρόσταγμα, δυο κυρίαρχες έννοιες διαμετρικά αντίθετες: η **αρετή** και η **κακία**.
- Καθολικός δυϊσμός μεταξύ Καλού και Κακού: ελεύθερη πολιτική ζωή *versus* τυραννία.
- Στόχος της θεατρικής παράστασης = **διδασκαλία της αρετής**.



Ανδρέας Κάλβος, 6

- Στις τραγωδίες *Ιππίας* και *Θηραμένης* αναπαράγεται η τυπολογία της επιχειρηματολογίας κατά της τυραννίας, την οποία έχει επεξεργαστεί ο ιταλός δραματουργός [ο V. Alfieri] και σε θεωρητικά του κείμενα.
- Πάνω σ' αυτόν τον καμβά, επεξεργάζεται ο Κάλβος τις αποχρώσεις έννοιες του **tiranno aperto** και του **tiranno simulatore**.
- Ενδεικτικά βλέπουμε στη διανομή των προσώπων:
- ***Ipparco**, figlio del fu Re Pisistrato, Re di Atene e Tiranno aperto (Eteocle)*
- ***Ippia**, di lui fratello, Tiranno simulatore (Creonte...)*



Ανδρέας Κάλβος, 7

- ***Armodio**, onorato Arconte di Atene, buon cittadino ed amante della Libertà...*
- ***Aristodimo**, Arconte di Atene, buon cittadino ed amante della Libertà...*
- Ο **υπόγειος χώρος** που διαδραματίζεται ο *Ιππίας*, το «sotterraneo del Palazzo, in cui immolavansi i cittadini sospetti al Tiranno» προτρέπει τον Mario Vitti να σκεφθεί την πιθανή επίδραση που άσκησε στον Κάλβο το έργο *Ricciarda* του Ugo Foscolo.
- Το έργο είναι γραμμένο σε πεζό λόγο ενώ τα άλλα είναι έμμετρα και εμποτισμένο από τη διάθεση να προβληθούν έννοιες-κλειδιά: **πολιτική νομιμότητα, πατριωτική αρετή, θρίαμβος κατά του τυραννικού καθεστώτος.**



Ανδρέας Κάλβος, 8

- Σκιαγραφούνται αντιθετικά ζεύγη: Αρετή – ελευθερία *versus* Πάθος – Τυραννία (*Vizio patriotico versus Vizio tirannico*).
- Ο Κάλβος είναι πολύ αναλυτικός και καταγράφει τα στοιχεία στο **πλάνο της τραγωδίας** (*Piano della tragedia*) που περιλαμβάνει:
- Επιχείρημα (*Argomento*)
- Υπόμνημα (*Memoria*) με σχόλια για τον γενικό στόχο κάθε πράξης (*Scopo Generale*), τον ειδικό στόχο (*Scopo Particolare*), την Αναγκαιότητα και την Οικονομία της δράσης (*Necessità-Economia dei dialoghi*).



Ανδρέας Κάλβος, 9

- Ο καμβάς πλοκής στον *Ιππία* αναπτύσσεται γύρω από την έννοια της **προσποίησης**, ψυχολογικό στοιχείο που εναρμονίζεται με το ασταθές και συνωμοτικό κλίμα που βίωσε ο ποιητής στη διάρκεια της δεύτερης παραμονής του στη Φλωρεντία.
- Αντίθετα ο *Θηραμένης* και οι *Δαναίδες* πραγματεύονται αναοιχτές συγκρούσεις.
- Η υπόθεση του έμμετρου *Θηραμένη* διαδραματίζεται στην Αθήνα, κοντά στο Ναό της Αθηνάς, κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης των Τριάκοντα Τυράννων.
- Πλοκή κατεξοχήν γραμμική με κλιμάκωση. Η δραματουργική εξέλιξη είναι σχεδόν απούσα.
- Έννοια-κλειδί: η διεκδίκηση της ελευθερίας. Πιθανή επίδραση του αλφιερικού *Bruto Primo*.



Ανδρέας Κάλβος, 10

- Πρόσωπα της δράσης:
- **Teramene, Socrate, Crizia, Pisone, Tiranni, Senatori, Soldati, Popolo.**
- Ο Θηραμένης υπερασπίζεται την ελευθερία του λαού και εναντιώνεται στην πολιτική απληστία των Crizia και Pisone. Φυλακίζεται για να τον απελευθερώσει εν συνεχεία ο Λαός.
- Το έργο περατώνεται με την αυτοκτονία-εκούσια θυσία του Θηραμένη (σύγκρουση: **αγάπη και καθήκον ως σύζυγος και πατέρας versus πατριωτικό καθήκον**).
- Ο Σωκράτης εκπροσωπεί τον 'ατάραχο' φιλόσοφο που διακατέχεται από πατριωτικό ιδεώδες ενώ ο Θηραμένης ενσαρκώνει τον επαναστάτη ήρωα.
- Η **δημόσια ευδαιμονία** παραμένει γι αυτόν η ύψιστη ανταμοιβή **του πολίτη** και σκοπός της ύπαρξής του.



Ανδρέας Κάλβος, 11

- Οι Δαναΐδες έχουν ως αρχέτυπο τον Σαούλ (*Saul*) του Αλφιέρι. Υπάρχουν έντονες ομοιότητες στη σκιαγράφηση των χαρακτήρων και αναλογίες δομής και ύφους (στο τρίγωνο Danao-Linceo-Ipermenestra κατά το Saul-David-Micol).
- Σύμφωνα με μια επιτυχή διατύπωση του Mario Vitti, οι Δαναΐδες απεικονίζουν ως προς την αναζήτηση της ποιητικής φόρμας ένα σημείο μετάβασης, έναν πειραματισμό που ενσωμάτωνε τις αλφιεरिकές θεωρίες **περί αρμονίας** με την προσωπική εργασία του Κάλβου στη λυρική ποίηση του Meli.
- Ήδη από την εποχή του *Θηραμένη* αναζητά εκείνη την **ποιητική φόρμα** που δεν θα πρόδιδε τις συγκινήσεις των ηρώων του και θα εξέφραζε τα πάθη τους.
- «Μιμούμενος τα κινήματα της ψυχής».



Τέλος

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.



Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0



Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Άννα Ταμπάκη 2015. Άννα Ταμπάκη. «Το ελληνικό θέατρο των νεότερων χρόνων Β'. Ενότητα 4: Το νεοελληνικό θέατρο στον 19ο αιώνα. Ανδρέας Κάλβος». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/THEATRE103/>



Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».



[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.



Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

